Noces d'argent

L'associació de dones Kalat-Zeyt celebrà els seus 25 anys d'existència amb uns actes emotius i multitudinaris.

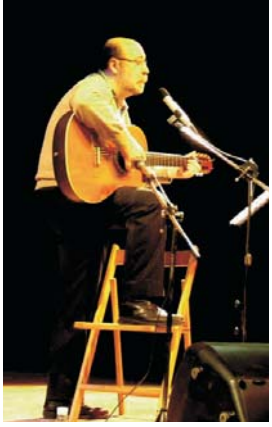

Miquel Pujadó al Baix Cinca

El cantautor català va actuar a Mequinensa, Fraga i Saidí amb el Projecte Moncada.

Entrevista a Ersi Samarà

L'artista i galerista grega s'estrena com a directora de sala amb una mostra de Gemma Noguera.

TEMPS DE FRANJA

Alta Ribagorça · Baixa Ribagorça · Llitera · Baix Cinca · Matarranya

Revista de les Comarques Catalanoparlants d'Aragó

2,30 €

Any 11 • núm. 95 • La Franja, abril de 2010

SIGRID SCHMIDT VON DER TWER

José Bada en un moment de la seua intervenció en rebre el premi

José Bada
Premi Franja 2010

EDITA:
Iniciativa Cultural de la Franja
C/ Pla, 4, 44610 Calaceit, Tel. 978 85 15 21
Associació Cultural del Matarranya
Consells Locals de la Franja
Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
Centre d'Estudis Ribagorçans (CeRib)

DIRECTOR:
Màrio Sasot
msasote@yahoo.es

GESTIÓ I ADMINISTRACIÓ:
Cèlia Badet

CAP DE REDACCIÓ I MAQUETACIÓ GRÀFICA:
Isabel Calaf • T. 661 470 457
tempsdefranja@telefonica.net

CONSELL DE REDACCIÓ:
Antoni Bengochea, José Miguel Gràcia, Marta Momblant, Artur Quintana, Lluís Rajadell i Carles Sancho (el Matarranya). Rosa Arqué, Susanna Barquín, Marta Canales, Jaume Casas, Pep Labat i Carme Tarragó (el Baix Cinca). Carles Barrull, Glòria Francino i Josefina Motis (la Llitera i la Ribagorça).
Carme Messeguer (PPCC).

FOTOGRAFIA:
Pep Labat i Sidrid Schmidt Von der Twer.

OPINIÓ:
Susana Antolí, Susanna Barquín, Esteve Betrià, Tomàs Bosque, Josep A. Carrégalo, Miquel Estaña, Quim Gibert, Merxe Llop, Marc Martí, Vicent de Melchor, Juli Micolau, Joaquim Montclús, Ramón Mur, Francesc Ricart, Carles Sancho, Ramon Sistac, Natxo Sorolla, Carles Terès i Joaquim Torrent.

SUBSCRIPCIONS I PUBLICITAT:
978 85 15 21

IMPRESSIÓ i PRODUCCIÓ:
Terès & Antolín s.c.
info@teresantolin.com

DIPÒSIT LEGAL: TE-88/2000
ISSN: 1695-7709
EN VENDA A:
Albelda
Estanc Conchita
Calaceit
Papereria Abàs
El Torricó
Llibreria Pilarín
Fraga
Llibreria Badia i Llibreria Cabrera
Girona
Llibreria Les Voltes
Lleida
Llibreria de la Generalitat
Mequinensa
Papereria González
Reus
Llibreria Gaudí
Saidí
Llibreria Panadés i Llibreria Sorolla
Saragossa
Papelería Germinal. C/ Sepulcro, 21
Tamarit
Estanc Patrito
Tortosa
Llibreria El Temple
Vall-de-roures
Llibreria Serret

Kalat-Zeyd, 25 anys d'empenta

Alguns veïns de la vila de Calaceit, auguraven, a meitats dels anys 90, que el projecte de crear una associació de dones amb un marcat caràcter cultural, social i de reivindicació lingüística "no duraria quatre dies", argumentant, entre altres idees peregrines, que "les dones no solen ser capaces de treballar molt de temps seguit en col·lectiu".

Doncs bé, d'això ja en fa 25 anys i avui podem contemplar amb la joia i la satisfacció que donen les nombroses activitats realitzades, l'important repercussió social en el seu entorn geogràfic i el bon regust que deixa la feina ben feta, la vigorosa pervivència d'una de les associacions amb més empenta i un dels referents a la comarca del Matarranya.

La primera activitat d'aquesta entitat calaceitana, una gran subhasta per a recaptar fons, es va convertir, amb el pas dels anys, en el que avui és la tradicional i imprescindible de Nadal que es fa tradicionalment al Pont de la Constitució i la Puríssima. Tot un espectacle visual i un goig per al paladar.

També cal apuntar en el deure de Kalat-Zeyd la revitalització, junt amb altres entitats i institucions, de diferents festes tradicionals oblidades o en perill de desaparèixer, com les Fires i el Carnaval, convertint algunes dates, ja quasi oblidades a la vila, en festes esplèndides i molt esperades.

Lo mateix passa amb les Trobades de Puntaires que cada any reuneix més de dues-centes dones vingudes de tot Aragó i de Catalunya, fins i tot de llocs més llunyans i exòtics com Madrid o Donosti, omplint la plaça de treball i de color.

Tot això sense oblidar els actes reivindicatius, com els del Dia de la Dona Treballadora, i activitats culturals de tota mena, com a cursos de cuina, tertúlies literàries (de la que la desapareguda poeta i ceramista Teresa Jassà era una assídua protagonista) i cinematogràfiques; participacions en programes televisius d'Aragó i de Catalunya, o aquells viatges que van ajudar a conèixer a moltes dones calaceitanes aquest Aragó que tan poc mos coneix a nosaltres.

En el capítol de publicacions cal destacar los tres llibres de cuina editats, especialment *A la taula…al primer crit*, on hi ha un meritori treball d'investigació del patrimoni gastronòmic, i, naturalment, la Revista de l'Associació, Kalat-Zeyd, on han anat escrivint articles en català, des de la sòcia amb menys experiència en aquestes tasques literàries, fins a les persones més implicades amb el desenvolupament i el prestigi de la nostra llengua en aquesta comarca.

Perquè el conreu, el desenvolupament i la normalització de la nostra llengua ha sigut també una de les constants en la tasca d'aquesta associació.

Per això, sabedors des de *Temps de Franja*, del sacrifici, entusiasme i vitalitat que suposa portar a terme una tasca col·lectiva, plural i contínua durant tant de temps, vol felicitar a totes les dones calaceitanes que han participat d'aquest petit miracle des de les seues possibilitats i responsabilitats en tot aquest temps i ens adherim a l'homenatge i als actes de celebració del seu XXV aniversari que es van iniciar el passat 13 de març.

ESTISORES - Miguel Estaña

s u m a r i

2 Editorial

3 Salutació del director
Cartes dels lectors

4 El Matarranya

6 El Baix Cinca

10 Entrevista
Ersi Samarà,
responsable de la Sala d'Exposicions
Antiga Fàbrica Noguera

12 La Llitera i la Ribagorça

14 Cultura

15 Aragó

17 Gent de Franja

18 Països Catalans

19 Tema del mes:
Dignificant la llengua
des de Fraga

salutació del director

Aquest any, Iniciativa Cultural de la Franja ha guardonat amb el Premi Franja a Josep Bada, favarol humanista, filòsof i lluitador en moltes causes, pioner, des del govern regional, en la introducció del Català a l'Escola, a la cultura oficial d'Aragó i al món institucional d'aquesta terra.

Jo voldria estendre aquest homenatge a aquella primera generació contemporània de gent de la Franja que es van aixecar, des de fa molt de temps –alguns ja a principis dels anys 60– en defensa de la nostra llengua i la nostra cultura i que van marcar el camí a les generacions següents.

Em referixco a gent nascuda a finals dels anys 30 o a la dècada dels quaranta, com el mateix Bada, el barcelonès/codonyerenc Artur Quintana, els calaceitans Miquel Blanc i Teresa Lombarte –la primera presidenta de l'associació de dones Kalat- Zeyd, que ara compleix 25 anys; el francès d'origen lliterà Eliseu Trenc, de qui prometem per al proper número una interessant entrevista a càrrec del polígraf Berenguer de Mussots, i un obert etcètera.

Veritablement, molts d'ells han set la nostra guia en aquest treball per a recuperar la dignitat i l'entitat d'aquestes terres i un exemple de saviesa i de contenció metodològica i moral per als nascuts als anys 50 i les dècades següents. Sense ells lo nostre treball hagués set menys útil i més difícil.

Màrio Sasot

cartes dels lectors

Excuses públiques

Voldria primer de tot excusar-me públicament a prop del Sr. Joaquim Torrent per haver-me inspirat directament de la seva carta al lector publicada a Serra d'Or el juny 2009, (N° 584, p. 5) en el meu article *El problema del patrimoni cultural i artístic de les parròquies de la Franja* (*TdF*, desembre 2009), sense citar-lo com a font principal. Com a historiador sé molt bé que tots vivim dels escrits anteriors, i que citar les fonts és imprescindible i un signe d'honestedat intel·lectual. Voldria només afegir que aquest article meu es va publicar primer a la revista *Rambla* de poca circulació, fora del poble dels meus pares, Albelda, i no com article científic, sinó com una opinió sobre el problema del patrimoni. És veritat que vaig trobar molt justa i adient la carta al lector de Joaquim Torrent, i em va convèncer de l'encert de les seves conclusions, és a dir que els béns culturals de la Franja vagin a La Franja. No vaig citar a Joaquim Torrent, ja que a Albelda no penso que hi hagi molta gent que llegeixi *Serra d'Or*, però ara me'n penedeixo de no haver-ho fet en veure que aquest escrit meu va suscitar una resposta irada i condescendent del Sr. Guillermo Fatás a l'*Heraldo de Aragón* (és divertit veure que un catedràtic universitari de Saragossa llegeix *La Rambla* i no *Serra d'Or*. Ara bé, també voldria dir que, després d'haver llegit el Llibre de l'Eugeni Casanova, *El complot*, vaig veure que molts dels arguments esgrimits al text de Joaquim Torrent, venen d'aquesta obra, particularment tot el que fa al·lusió al paper de l'Opus i del Vaticà en aquest assumpte. Per acabar crec que no deixa d'ésser utòpic pensar que un dia els béns de la Franja aniran a parar en un virtual museu situat a la Franja, però les meves arrels àcrates em fan pensar que sempre cal creure en la utopia.

Eliseu Trenc

L'autoodi de Pilar Rahola

L'altre dia, la columnista Pilar Rahola qualificava d'autoodi l'actitud d'un israelià pertanyent a una comissió internacional crítica amb la política del govern jueu. Una asserció, la de la senyora Rahola, tan visceral com a perillosa. Perquè ens duu als seus lectors a deduir que les seves demolidores i encertadíssimes crítiques a diverses actuacions del tripartit català provindrien, doncs, també, d'un suposat autoodi d'ella envers la seva nació: Catalunya.

Tant li costa a l'autora, distingir, en el cas israelià, entre els conceptes: nació, poble i govern?

Marià Álvarez
Saragossa

TEMPS DE FRANJA
Revista de les comarques catalanoparlants d'Aragó
SUBSCRIU–T'HI
978 85 15 21
tempsdefranja@telefonica.net

L'ESMOLET

Embrutar una bandera

Acabo de rebre una foto –gentilesa de la Sigrid– ofensiva per a qualsevol aragonès. Una bandera aragonesa, amb el seu escut i tot –per a evitar confusions amb d'altres territoris quadribarrats– hi apareix embrutada amb l'esprai negre eixe que usen els kale-borrokas i els okupas. L'insult a la senyera d'Aragó s'exhibeix en un balcó de la Codonyera. Als Estats Units no és il·legal cremar la bandera del país. A España, segons comprovo en una ràpida recerca a sant Google, es pot castigar els qui cremen o escarneixen la bandera de l'Estat o de les autonomies. S'hi pot estar d'acord o no, amb aquesta llei, però és clar que qui agredeix una ensenya que representa un col·lectiu és per insultar-lo. Per això m'ha cridat l'atenció que en un lloc on governa el partit regionalista, algú s'atreveixi a penjar de la façana el nostre estendard tot mascarat. Observant més atentament la foto, veig que les taques conformen unes paraules que no fan més que reblar l'escarni: "CHAPURRIAU SI / CATALA NO" (sic). La persona que ha aplicat la negror de l'esprai a la bandera ve a dir que enlloc de parlar, *xapurreja*. I el pitjor és que ho fa extensiu a la resta de codonyerans. Els aragonesos som famosos per la noblesa i caiem bé a tothom. No sé què té aquesta persona contra natres. Potser és una altra víctima de l'autoodi? Sigui com sigui, espero que les autoritats siguin benèvoles i no li tinguin en compte la rebequeria. Segur que ho ha fet sense mala intenció.

Els fets de la Codonyera

Una actitud lamentable

■ **Artur Quintana i Font**

El vint de febrer passat, com ja dèiem amb detall al darrer número d'aquesta revista, la CHA no va poder fer una conferència informativa sobre la Llei de Llengües. Davant d'això es va decidir fer-la el dia 20 de març. I aquest dia la conferència ha començat al Saló de la Cultura de la Codonyera davant d'una vintena de persones –entre les quals hi havia destacats membres de la FACAO, com el Sr. Vallès i el senyor Gascón– i l'ha feta en Marcos Negredo, president del Rolde de Política Lingüística de la CHA, presentat per Francisco Oliver, de la Freixneda, també del mateix partit. Els acompanyava Pilar Santos, de la Codonyera, membre igualment de la CHA. Poc després d'haver iniciat, en castellà, la conferència han entrat al Saló un centenar de persones majoritàriament de la Codonyera, entre les quals molts xiquets d'escola, que exhibint samarretes amb el lema *I love chapurriau* han anat estenent pancartes contra la pròpia llengua catalana de la Codonyera i contra els catalans no, però si contra els catalanistes. La més gran part d'aqueixes pancartes eren en català, algunes en castellà. Mentre una pancarta declarava que *No sem analfabetos* –i afegia uns mots que no vaig poder llegir perquè el públic ho tapava–, una altra es contradeia dient *Chapurriau parlat, escrit no*. Una pancarta esmentava el nom de José Miguel Gràcia, codonyerenc i president d'Ascuma, que va mostrar a TdF el seu disgust i desencís per quests fets. Tot just començada la conferència, l'alcaldessa de la Codonyera, María José Gascón, ha demanat la paraula i ha parlat, no pas sobre la Llei de Llengües, sinó sobre la seua versió de per què no es va poder celebrar la conferència el vint de febrer. Ha acabat el parlament afirmant l'esperit democràtic i tolerant de la Codonyera i ha recomanat al públic que deixés parlar al ponent. Però tan bon punt aquest ha dir la paraula català ha estat interromput, i així una vegada i una altra, sense que les crides a la tolerància per part de l'alcaldessa tinguessen cap efecte sobre la gran majoria del públic. A la tercera vegada de ser interromput, i vist que l'ambient podia esdevenir perillós i tot, Marcos Negredo ha decidit suspendre l'acte. Llevat d'alguns insults verbals i gestuals, el públic se n'ha anat pacíficament. Un cop més s'ha fet evident que trenta-dos anys d'escoles democràtiques a la Codonyera han contribuït ben poc a informar degudament gran part del públic assistent sobre la pròpia llengua, i també que el conegut refrany "Enraonant la gent s'entén" massa sovint no es correspon amb la realitat.

SIDRID SCHMIDT VON DER TWER

Una pancarta contradictòria

La Susana Antolí a l'escola de Calaceit

■ **Alumnes del CRA Matarranya de Calaceit**

RAFA FERRER

El dia 3 de febrer mos va visitar Susana Antolí Tello, de Beseit, Guanyadora del Premi Guillem Nicolau de l'any 2006. Va explicar contes, va llegir poesies del seu poemari *Tornem a ser menuts!*, vam intentar aprendre embolicallengües (què dificils!!), però el que més mos va agradar va ser la seua capsa màgica, portave de tot: granotes, princeses, ratolins, la Lluna, peixos, nius, baldrufes, de tot, de tot. Vam xal·lar molt!!!

LO RASPALL

Delibes, un gran exemple

Miguel Delibes, «el periodista de províncies que escriu llibres», segons la seua personal autodefinició, ens va deixar el 12 de març de 2010. Per humils periodistes com jo, de províncies, fins i tot de comarques, se'ns en va anar el mestre admirat, l'escriptor preferit i un espanyol tolerant des d'una posició intel·lectual inigualable.

Director de *El Norte de Castilla*, Delibes va ser un exemple per a tots els periodistes que hagin volgut donar el pas a escriure narrativa. «La millor literatura es troba en els diaris», una cosa així va dir una vegada José Luis Sampedro. Però no tots els millors periodistes són capaços de fer el pas d'un diari a la tasca de recollir el seu saber literari en un llibre propi. El dia a dia, la indolència i d'altres circumstàncies fan que molts periodistes, magnífics literats en potència, es quedin sense donar aquest pas, el que va saber donar Miguel Delibes per a exemple de tantes generacions.

De Delibes, des de *La sombra del ciprés es alargada* (1947) fins a *El Hereje* (1998), és difícil destacar la seua millor obra, però en ell destaca la qualitat de tot el que va publicar. Miguel Delibes no va ser premi Nobel de literatura perquè la vida és així d'injusta en tantes ocasions però va ser un dels escriptors espanyols que va merèixer aquest guardó sense cap discussió. Malgrat tot, la seua literatura serà perdurable pels segles dels segles. Delibes va ser recuperador del castellà rural perdut. És, en aquest sentit, un exemple per als qui, des d'associacions com ASCUMA treballem per recuperar el català dels nostres pobles que no es pot perdre.

Ramón Mur

Lliurament del Premi Franja a l'exconseller José Bada

■ **José Miguel Gràcia**

JOSÉ MIGUEL GRACIA

Artur Quintana (dreta) entrega el premi a José Bada (esquerra)

En finalitzar el dinar del 13 de març, després de l'Assemblea General d'ASCUMA, al conegut restaurant Fonda Alcalà de Calaceit, el President d'Iniciativa Cultural de la Franja, Dr. Artur Quintana, va lliurar el "III Premi Franja. Cultura i Territori" al Sr. José Bada Panillo, per la seua llarga trajectòria en defensa de la llengua i cultura de la Franja, d'ençà l'any 1983, com a conseller de Cultura de la DGA, fins avui. El doctor Quintana va enaltir la figura de José Bada, com a pensador, escriptor i defensor del català a l'Aragó. En acabar el parlament, lliurà el premi –una escultura de J. M. Aragonès– al Sr. Bada, el qual, tot seguit, va fer gala de la seua erudició i bon humor en el seu discurs d'agraïment del guardó, esquitxat d'entendridors records de la seua infantesa i joventut, en un bell català literari d'accents matarranyencs.

Al dinar i a l'acte van ser presents representants de l'Associació Cultural del Matarranya, de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca i del Centre d'Estudis Ribagorçans, i una quarantena de persones que havien assistit a l'Assemblea.

Tot plegat, després d'un bon àpat amb una jovial convivència, un acte de merescut reconeixement on l'emoció ens agafà uns llargs instants.

Assemblea General d'ASCUMA

■ **Carles Sancho**

Com cada any s'ha celebrat a la seu de Calaceit l'Assemblea General Anual de l'Associació Cultural del Matarranya. Un 13 de març extraordinàriament fred que ha fet retardar una mica l'inici de la reunió prevista per a 2/4 d'onze del matí. La convocatòria que ha reunit una vintena llarga d'associats ha començat amb la intervenció del president José Miguel Gràcia que ha fet una breu referència de les actuacions de l'entitat durant el 2009: Trobada Cultural a Pena-roja, la presència a les fires, les classes de català, la problemàtica del català a l'IES de Vall-de-roures, l'aprovació de la Llei de Llengües... Seguidament M. Dolores Gimeno, responsable de les publicacions, ha fet una relació dels volums publicats l'any passat i de les previsions per al 2010. En acabar, Hipòlit Solé com a tresorer, fa un detallat balanç de la situació econòmica de l'associació força positiva. Novament el president ens va fer una presentació de la web d'ASCUMA que ell mateix ha dissenyat i elaborat i que ha estat una grata sorpresa per als qui encara no l'havien visitat. Una modèlica porta oberta cap a l'exterior que servirà per a mostrar l'extraordinari activisme cultural que es realitza des de la nostra entitat. També destacà la tasca que s'ha fet enguany a la nostra seu en l'organització de la biblioteca i l'arxiu del material de l'associació que ben aviat podrà consultar-se al web d'ASCUMA.

SIDRID SCHMIDT VON DER TWER

Acabada la reunió va tindre lloc la presentació d'un llibre de la nostra associada Blanca Deusdad Ayala, vinculada a Beseit, volum titulat *Immigrants a les escoles*. L'autora recull en el llibre la investigació que va dur a terme en el projecte que va presentar en la concessió del 12è Premi Batec d'Educació que promou l'Ajuntament de Lleida. Durant la presentació Margarita Celma i Blanca ens descrigueren les actuacions que es fan des dels centres educatius per acollir els nouvinguts i els reptes de la multiculturalitat. Després d'un intens matí cultural a les dues de la tarda finalitzaven els actes a la seu de l'entitat.

VANITAS VANITATIS

Gramàtiques i literatures

L'endemà de l'aprovació de la «Llei de Llengües», la Facao reiterave una curiosa argumentació circular, cara a la Federació des de R.G. Bayod (1998:41). En essència: «Com no tenim gramàtica, no podem tindre literatura; com no tenim literatura, no podem tindre gramàtica». La nocivitat d'est artefacte «lògic» salte a la vista: invite el català de la Franja a un quietisme letal. Científicament, els enunciats d'esta hipòtesi són falsables tots ells: 1) molts literats han escrit sense una gramàtica prèvia, com Homer o Llull, Dant, Montaigne…; 2) per contra, un corpus literari escàs, o nul, no ha impedit «gramaticalitzar» llengües com el finès, el guaraní, el tagal o el basc; 3) entenent per «gramàtica» un llibre de llengua, pedagògic i preceptiu, voler obviar la d'A. Quintana (1984) no farà que dixo de ser una autèntica obra de referència; i, en fi, 4) és verificable que (ja) existix una literatura d'autors de la Franja –i no dixarà de ser-ho perquè es vulgo obviar, digam, l'obra de Lombarte o Moncada, o bé les notícies literàries de *TdF*. Fins aquí en termes científics. Ara bé: en altres termes: socials, culturals, polítics i, *last but not least*, emocionals, podem preguntar-nos què pot haver fallat perquè no pocs conciutadans es díxon emportar per fantasies com la comentada. Penso ara en la «batalla de València».

Vicent de Melchor

L'Associació de Dones Kalat-Zeyd commemorà les Noces d'Argent

■ **Antoni Bengochea**

ASSOCIACIÓ DE DONES KALAT-ZEYD

El 13 de març es celebrà a l'ajuntament de Calaceit el primer acte de commemoració del 25è aniversari de l'Associació de Dones i Consumidors Kalat-Zeyd.

El Saló de Plens de l'Ajuntament va resultar menut per acollir una concurrència ben atapeïda i força animada. La Taula estava presidida per la psicòloga Isabel Calaf, Regidora de Cultura de la Corporació Municipal, que va exercir de Mestra de Cerimònies amb l'elegància, sensibilitat i saber estar que li és pròpia. Hi eren també l'alcaldessa de Calaceit Rosa Domènech, la presidenta de l'associació Mª Jesús Celma i, de la Comarca del Matarranya, el regidor calaceità Rubén Bergós i el beseità Albert Moragrega que va acudir en representació del President de la Comarca que va excusar la seva assistència.

Tots van coincidir en que Calaceit no seria el mateix sense la carismàtica personalitat d'aquest col·lectiu, que ha anat sempre més enllà de la clàssica Associació de "Amas de Casa" i que és un referent social i cultural a tota la comarca matarranyenca. Van destacar que va ser la primera de les Associacions Femenines matarranyenques (per això la Comarca li va concedir l'honor de celebrar la primera Reunió Comarcal de la Dona Rural) i que ha estat imitada tant per altres col·lectius femenins com per associacions culturals de tota mena. Rosa l'alcaldessa va afegir que va ser la primera associació que va conèixer al poble i que li va ajudar molt a integrar-se en la localitat (va arribar-hi fa 24 anys).

A continuació va tindre lloc una taula rodona on van participar vuit de les deu presidentes que ha tingut l'associació.

Teresa Lombarte, primera presidenta i l'única que ha repetit, es pot considerar la seva *anima mater* (però només al segle passat –insisteix ella). Va tindre a la taula el protagonisme que s'esperava i va destacar els fets més importants de la seva història.

Cisqueta Prats, María Vallés, (que no són originàries de Calaceit) i l'actual presidenta Mª Jesús Celma (calaceitana, però resident molt de temps fora) coincidiren amb l'alcaldessa amb la importància de l'associació en la seva integració a la localitat. Victòria Valsells, Mª Carmen Fontcuberta, Josefina Riol i Maribel Roig aportaren les seves experiències incidint en la importància de totes les sòcies i en la tasca d'aprenentatge i enriquiment de tot tipus: cultural, de convivència i tolerància, administratiu, etc. Cisqueta, Maribel i Teresa (també la Isabel, la moderadora) van fer notar un cert estancament i la necessitat d'apostar per una renovació i noves idees per al futur, amb una Kalat-Zeyd que consideren necessària per al poble.

Finalitzada la Taula Rodona es va presentar la nova revista, que enguany fa la número15, que s'ha publicat ininterrompudament, i que tothom va considerar imprescindible. La presentació d'aquest número es va convertir en un emocionat homenatge a la persona que havia sigut fins ara la seva directora, la nostra estimada Margarida Ferrà, que ens va deixar sobtadament, uns mesos després que jo pogués compatir amb ella la nostra festa del 50è aniversari. Persona activa, intel·ligent, tenaç, humil i valenta, tot un exemple per als calaceitans.

La commemoració va continuar amb el preciós concert dels germans calaceitans Raquel i Sergio Esteve i amb un vi d'honor que compartírem tots els assistents, cloenda de l'acte.

El 20 de juny, Dia internacional de la Música, està previst fer un altre acte de commemoració amb un concert de banda de música i el 12 de setembre es celebrarà la cloenda d'aquest 25è aniversari amb una exposició de fotografies, llibres de cuina i cartells sobre la memorable història d'aquesta Associació.

Trobada educativa amb Turquia de diversos centres de la comarca

■ Sònia de Dios Soldevila. Assessora del Centre de Professors i Recursos de Fraga

La primera setmana de març un grup de persones del món educatiu de la ciutat de Kirsehir, a Turquia, van visitar alguns centres educatius de la comarca del Baix Cinca. Aquesta trobada és una de les activitats d'un projecte europeu *Comenius Regio*, el primer a l'Aragó, que es va iniciar a principis d'aquest curs escolar 2009-2010 i que durarà dos anys. Un grup de vuit professors del Baix Cinca ja van estar a Turquia el mes de desembre passat, on van poder visitar les escoles participants i van intercanviar informació sobre els sistemes educatius i l'organització dels centres.

Els centres de la nostra zona que formen part d'aquest projecte són el col·legi de Saidí, CEIP San Juan Bautista, el de Ballobar, CEIP Francisco Galiay, l'institut de secundària de Fraga IES Bajo Cinca/Baix Cinca, el centre de professors i recursos, CPR Fraga i el Departament d'Educació, Cultura i Esports d'Aragó.

Algunes de les persones que ens van visitar són docents de centres educatius, com el director d'una escola de primària i el director d'un institut de secundària. La resta són persones del Servei Provincial d'Educació de la ciutat de Kirsehir: el director general, quatre directors més i dos col·laboradors i responsables directes del projecte. A més hi havia el director d'un centre d'orientació psicopedagògica, l'equivalent als nostres equips d'orientació de primària, EOEP.

El dilluns dia 1 de març es va fer un sopar de benvinguda a Ballobar, on va actuar la rondalla Virgen de Loreto, que va preparar algunes jotes per l'ocasió. Dimarts hi va haver una recepció oficial a l'ajuntament vell de Fraga. Al llarg dels tres dies que va durar la trobada, es van visitar tots els centres educatius implicats en el projecte, a més de la guarderia municipal de Fraga, "Xiquets" i la biblioteca infantil "Gianni Rodari". El dimecres la trobada es va traslladar a Saragossa. La consellera d'Educació, Mª Victoria Broto, va rebre al grup de turcs i d'espanyols i va tenir una conversa amb el director d'educació turc en la qual van intercanviar informació sobre els dos sistemes educatius i la realitat educativa a les dues zones. Després van visitar l'Aljaferia, seu de les Corts d'Aragó. La diputada fragatina, Montse Villagrasa, va fer d'amfitriona i els hi va explicar quina és l'estructura del parlament aragonès.

SÒNIA DE DIOS SOLDEVILA

Un dels professors invitats, amb dos alumnes del C.P. de Saidí

Les visites que es van fer als dos col·legis de primària i a l'institut, van ser, sens dubte, el més profitós de la trobada. Els docents turcs van tenir l'oportunitat de veure les aules i de parlar amb els mestres i amb els alumnes, que els van rebre molt afectuosament. Per l'ocasió els alumnes havien treballat diferents aspectes de la cultura turca, contrastant-la amb la d'aquí. Els materials elaborats estaven exposats a les aules i passadissos per mostrar-los als convidats. Un dels moments més emotius va ser la trobada amb alumnes búlgars d'origen turc. Alguns xiquets nouvinguts encara no coneixien el castellà i el català gaire bé, per això, trobar-se a la seua escola amb persones amb qui poder parlar amb la seua llengua va ser molt especial per a ells. Algunes alumnes d'origen búlgar van participar com a traductores a l'institut i a la trobada amb la consellera.

Les associacions de mares i pares també van col·laborar participant en les activitats de rebuda al centre, com ara en la preparació dels balls d'alguns alumnes membres de la Rondalla Fragatina a l'IES Baix Cinca, en la preparació de te i cafè i en l'acompanyament durant tota la visita.

El director del Servei Provincial de Kirsehir, Mesut Ayriksa, va agrair, en diverses ocasions, el tracte rebut per la comunitat educativa del Baix Cinca i va destacar la bona entesa entre els professors dels diferents centres educatius que participen en el projecte.

Els ocells de pas de Miquel Pujadó, volaren per l'Ebre i el Cinca

■ Gerardo Nicolau Ordóñez, 4t ESO IES Baix Cinca

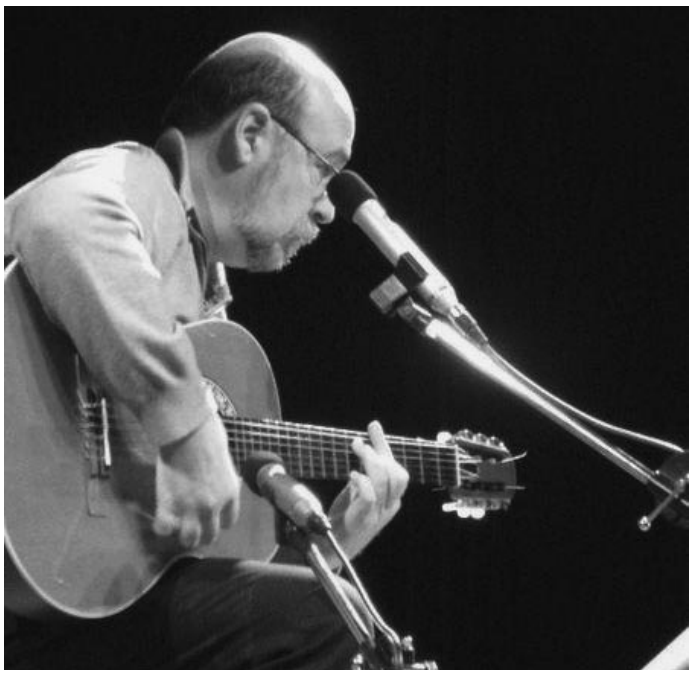

ALICIA OLIVER

Miquel Pujadó durant la seua actuació

Els *Ocells de Pas*, de Miquel Pujadó, volaren per l'Ebre i el Cinca.

El dia 25 de febrer, dijous, totes les classes de català de l'IES de Mequinensa vam trencar la rutina de les classes per gaudir d'un fabulós concert a la sala Goya. Era un dia assolellat i a la una del migdia vam sortir de l'institut i ens vam dirigir entusiasmats cap a la sala Goya. De sobte, a l'escenari va aparèixer l'amable Miquel Pujadó, que ens va delectar amb la seva característica veu i amb la seva magnífica tècnica de acariciar la guitarra. Les seves primeres cançons eren pura història antiga convertida en dolces melodies contagioses. Les últimes cançons, segons el cantautor, eren composades per ell, i va mostrar grans sentiments a l'hora d'interpretar-les, encara que també hi havia una pinzellada d'ironia. En definitiva, *Ocells de pas* de Miquel Pujadó va ser per a tots els alumnes i presents, un gran goig per la nostra cultura i diversió, i vam aplaudir tots plegats amb molta alegria. A la tarda, el cantautor de Terrassa actuà per a l'Escola d'adults de Fraga i, al dia següent, als col·legis Sant Joan Baptista, de Saidí, i Sant Josep de Calassanç, de Fraga, dins d'un cicle organitzat pel Projecte d'Animació Cultural "Jesús Moncada" i la Generalitat de Catalunya.

Dia Internacional de la Llengua Materna a l'Institut de Seròs

■ Magdalena Ferrer, Joel Jové i Chaimae El Morabet, 4t B

Divendres, 19 de febrer vam celebrar a l'Institut de Seròs el Dia Internacional de la Llengua Materna. La jornada va començar amb la lectura en veu alta de fragments d'*El Petit Príncep* en diversos idiomes (català, castellà, francès, anglès, italià, alemany, xinès mandarí, romanès, àrab i llatí). Tot seguit, al pati, en diferents paradetes, l'alumnat nouvingut va fer petites traduccions i ens va mostrar objectes i llibres de la seva cultura. Després cada grup vam anar a la nostra aula i allà vam fer tallers relacionats amb la llengua. Per acabar d'arrodonir la jornada, el grup de música Temps al temps, portat amb la col·laboració del "Projecte Moncada" del govern d'Aragó, ens va oferir una mostra del seu primer àlbum. Indiscutiblement, la cançó "Despert com la fam" va ser la que ens va entusiasmar més. Volem fer saber que rere aquesta festa hi ha hagut una organització i una preparació que a alguns alumnes de quart d'ESO ens va ocupar diversos patis i molt esforç. Però, malgrat això, el resultat ha estat gratificant; ens ha fet sentir més plens perquè tot va sortir tal i com havíem previst. També volem agrair a la nostra professora de català, Dolors Molins, la confiança que va dipositar en nosaltres.

DOLORS MOLINS

Actuació de Temps al temps a Seròs

Diverses entitats reclamen a l'Ajuntament de Fraga l'acompliment de la Llei de Memòria Històrica

■ Rosa Arqué

Diverses organitzacions polítiques, sindicats i associacions han presentat al M.I. Ajuntament de Fraga una iniciativa relacionada amb l'acompliment de la Llei de Memòria Històrica, llei 52/2007, aprovada al Congrés dels Diputats lo 31 d'octubre de l'any 2007.

Lo mes de setembre passat lo sindicat CNT va presentar una petició sol·licitant la retirada del monument franquista de la Plaça de Sant Pere de Fraga. La sol·licitud no va rebre resposta oficial per part de les autoritats locals però ara hi ha més organitzacions que s'han adherit a la iniciativa i han decidit ampliar l'exigència inicial i per això demanen també la revisió i la modificació de tot tipus de vestigis que encara són vigents a Fraga (toponímia urbana, símbols) i que mantenen noms de personatges i fan referència directa o indirecta a esdeveniments lligats a la insurrecció militar i la dictadura franquista.

Segons eixes organitzacions (CNT, PSOE, Convergència Democràtica de la Franja, Amical de Mauthausen, Institut d'Estudis del Baix Cinca, Centre d'Estudis Llibertaris José Alberola, Plataforma Stop Gran Scala Baix Cinca, Ecologistes en Acció i Casal Jaume I) ja s'han complert setanta anys del final de la Guerra Civil, provocada per un cop d'estat militar feixista, contra un sistema democràtic que representava la República. Després de trenta anys del final de la dictadura i amb un sistema democràtic sòlidament assentat, crida excessivament l'atenció que a Fraga es mantinguen símbols feixistes en espais públics.

JOSEP SAN MARTÍN

Monument als caiguts franquistes a la Pl. de Sant Pere

Des de l'Ajuntament de Fraga, el regidor Jaume Cabós ha manifestat que es respondrà a la petició d'eixes organitzacions malgrat, diu ell, la poca justificació de la sol·licitud.

ESTAMPES RIBERENQUES

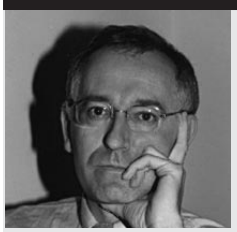

Els pobres diables

■ Quim Gibert

La fotografia apareguda en premsa l'estiu passat a propòsit de centenars de calamars gegants, mortalment estesos en unes platges de Califòrnia, a primera vista em va semblar un muntatge mediàtic. Però de seguida vaig adonar-me que si bé la imatge era esgarrifosa, no per això deixava de ser ben real. I és que darrerament s'ha detectat la presència d'aquests carnívors marins embarrancats en diferents punts costaners del planeta.

És possible que l'escassedat d'aliments i l'escalfament global expliquin el fenomen. I és que l'hàbitat natural del calamar gegant és el món fosc que hi ha en les fosses i carenes oceàniques, conegut com el mar abissal. Haver d'abandonar el seu ecosistema els fa extraordinàriament vulnerables, sobretot davant del seu principal depredador, el catxalot. Però també perquè el seu teixit muscular no els proporciona la sustentació necessària per mantenir-se en condicions a la superfície. I, aleshores, la mort els arriba per descompressió (dràsticament disminueix la pressió de l'abisme marí sobre l'organisme animal). Just en aquesta tessitura, quan es mouen en un context advers que els dificulta sobreviure, la literatura d'aventures ha fantasiejat entorn la seva agressivitat.

En aquest sentit, Jules Verne fa dir a un dels intrèpids personatges de *Vint mil llegües de viatge submarí*: «Recordo perfectament haver vist una embarcació arrossegada al fons del mar pels braços d'un cefalòpode». El capità Nemo i els altres protagonistes ho verificaran horroritzats, des dels finestrals del Nautilus, quan notaran que els observa l'ull d'un calamar gegant. L'ull d'aquestes criatures misterioses impacte tant perquè és el més gros de la natura. De fet, Verne s'inspirarà en la llegenda nòrdica del Kraken, un colossal calamar, equiparat a voltes a una sèpia o un pop de semblants dimensions, que amb les fuetades dels tentacles causarà enfonsaments i devorarà mariners. *Krake* és un mot suec que es pot traduir per un animal «feble», «malalt». I fins i tot, per «un pobre diable». Aquesta és una dada cabdal atès que la pròpia mitologia escandinava, que ha convertit el més gran dels invertebrats en un espectacle terrorífic, delata que etimològicament és tracta d'una bèstia salvatge, però tanmateix afeblida i malaltissa. Si és així és perquè fugint de les profunditats abismals, no ha aconseguit altra cosa que sortir del foc per anar a raure a les brases. I, en alguns casos, el desenllaç no pot ser més desolador: trobar-se vora mar amb un fotimer de cadàvers d'una espècie animal.

Quan els humans no podem viure harmònicament en el nostre medi, també tendim a reaccionar malament. Lògicament ens treu de polleguera no poder estar còmodes a casa. Una situació disharmònica persistent afebleix el subjecte, fa emmalaltir i el força a moure's pel món com un pobre diable.

En aquesta línia, si el fictici capità Nemo té un perfil enigmàtic és perquè és un príncep fugitiu. Amb 10 anys serà enviat per la seva família índia a Europa per tal de gaudir d'una educació occidental. Havent cursat estudis científics, artístics i literaris, tornarà a l'Índia. Arran precisament d'aquesta formació, de seguida conspirarà contra el domini colonial anglès. Això l'obligarà a abandonar la seva terra natal i, a partir de llavors, a anar d'incògnit pel món. Però es negarà a fer-ho com una ànima en pena. Això explica la construcció del Nautilus, submergible que també li servirà per rescatar tresors de naufragis i destinar els guanys a ajudar els pobles oprimits del planeta. Nemo i el gegantí calamar, malgrat el coratge d'ambdós, són la imatge del desheretat. Els pobles colonitzats jurídicament tampoc existim. No oblidem que *nemo* en llatí vol dir ningú.

Ersi Samará, responsable de la Sala d'Exposicions de l'Antiga fàbrica

«La meva especialització

MARTA MOMBLANT

Ersi Samará al seu despatx de l'Antiga Fábrica Noguera

Em trobo a l'antiga fàbrica Noguera. Ja han passat mesos des que en aquesta mateixa revista Josep Puche publicava l'Art de la Gema Noguera ja és etern en l'entranyable article amb el qual ens convidava a acompanyar-lo per acomiadar a la pintora beseitana. L'espai, que continua amb les mateixes flaires dels orígens, essent magnífic i molt inspirador, té un nou rostre que surt a donar-nos la benvinguda: es tracta de l'artista Ersi Samará.

Pregunta. Ersi, ja fa anys que vius a Beseit i que hi desenvolupes el teu propi caire artístic...

Resposta. Sí. Estic instal·lada a Beseit des del maig del 2005.

P. Ets originaria de Grècia, no és cert?

R. Sí. Vaig nàixer i créixer a Atenes fa cinquanta-cinc anys. Després, tot i que he viatjat molt, havia viscut sempre a Barcelona.

P. Et vas presentar a la convocatòria per a cobrir la plaça d'encarregada de sala de la casa Noguera i te la van concedir, per tant hi ets des de l'octubre de 2009. Com ha estat el traspàs de papers per a donar pas a aquesta nova etapa?

R. Es fa càrrec de la direcció artística una Junta Consultiva constituïda per una banda per l'Ajuntament de Beseit amb Alberto Moragrega –Alcalde–, Montserrat Albesa Giner –Consellera de Cultura– i jo mateixa –Encarregada de la Sala–; per una altra banda, El Museu Joan Cabré de Calaceit amb Carmen Portolés –Directora– i Lola Pintado –Assistència Tècnica–; També El Museo de Teruel amb Carmen Escriche Jaime –Directora– i Ana Isabel Herce San Miguel –Coordinadora d' exposicions; finalment, en representació de la família Noguera s'hi compta amb Alberto Celma.

P. Per tant, ara ja no és Galeria d'art; L'Antigua Fábrica Noguera funciona com a Sala d'Exposicions subvencionada per l'Ajuntament de Beseit i com a tal, ja quedà presentada en la Trobada d'Artistes del 20 d'agost del 2009.

R. Això mateix. Casualment aquests dies estic preparant la inauguració de la primera exposició del 2010 pel dia 20 de març a les 20 h amb la que abans, a les sis de la tarda, s'oferirà l'actuació del Cor Jove Vila de Salou a la Capella de Santa Ana.

P. Quan els lectors de la revista *Temps de Franja* estiguin resseguint aquesta entrevista, la inauguració ja s'haurà celebrat, tot i així, parla'ns, si us plau, una mica dels seus continguts...

R. Es tracta d'obres de la Gema Noguera. Tot son Collages i el suport és en paper, de petit format, la mida màxima son 35x50 aproximadament. L'exposició ocuparà les dues sales principals i hi haurà trenta obres exposades fins el 12 d'octubre. Justament estic enllestint ara les invitacions.

P. Les estàs preparant tu mateixa...?

R. Sí. M'han demanat que en faci jo el disseny. També del tríptic i del cartell.

P. Veig que hi ha reproduïts en una línia seqüencial diferents fragments de l'obra de la Gema.

R. He volgut donar rellevància a la tendència minimalista de la Gema, fent palesa l'obra que s'exposa.

P. El teu disseny doncs, com a treball creatiu, s'hi ha posat al servei. Però, i respecte a la teva pròpia obra, quina és la teva actitud artística?

R. Dic sempre, que la meva especialització és la diversitat.

P. Aparentment, sembla que es contradiguin ambdós conceptes...

R. D'això es tracta, efectivament. Sempre he fugit de l'especialització. No m'hi trobo. Quan treballo en una aquarel·la, un dibuix o un fractal, de cop i volta puc deixar-ho tot i posar-me a escriure un poema. Per a mi les associacions d'idees son interdisciplinàries. M'agrada molt més l'actitud renaixentista globalitzant de veure les coses des de diferents punts de vista que no pas de caure en una especificitat.

> «Ara estic enllestint el disseny d'una mostra de collages de Gema Noguera»

P. Per tant, això t'ha de demanar d'estar en contínua recerca i permanent inquietud...

R. Sovint m'agrada acollirme al potser ja desgastat tòpic de "No hi ha respostes, el que hi ha són preguntes". Per a mi,

Noguera de Beseit

artística és la diversitat»

un Fractal o una pintura en si mateixa pot ser només un esbós de resposta. I en el procés dolorós, perquè sempre és dolorosa l'eterna qüestió, surten determinades obres que alhora plantegen noves preguntes, que ens faran una aproximació, un esborrany a una resposta...

P. Creus, doncs que hi ha un Tot fluït...?

R. Sí, tot i que jo preferiria que tot plegat fos fixe i més definit, més consagrat, però no hi ha res d'això. En últim terme, la veritat se'ns escola per totes bandes.

P. I ara, què és el que t'estàs qüestionant durant aquest període?

R. Estic aplicant això mateix al treball que estic fent d'imatges transferides que tot just estic començant a conèixer...

P. La teva feina es pot veure a la petita galeria digital d'obres Fractals que tens penjada a Internet... Podries definir-nos aquests treballs?

R. La geometria Fractal és la geometria dels cossos de la natura però és només gràcies als programes informàtics que ens podem permetre treballar amb les fórmules fractals.

P. És a dir que, és a partir del desenvolupament d'una fórmula matemàtica geomètrica informatitzada que crees una manifestació artística...

R. Sí, perquè tot i que la geometria fractal es coneix des de fa més d'un segle, no ha estat fins els darrers quinze anys que s'ha pogut manifestar en la seva expressió gràfica, i perquè són les noves tecnologies les que ens permeten plasmar els tres-cents càlculs per segon que precisa la fórmula.

P. I és donant llibertat total a la creativitat de les possibles combinacions que permet la fórmula geomètrica que aconsegueixes aquests efectes visuals de llum i color en aparent moviment?

R. Sí, combinant les característiques espirals de la fórmula fractal amb la paleta.

P. Sona molt complexe...

R. No. En realitat, és molt senzill.

> «La veritat se'ns cola per totes bandes»

P. Què és exactament el que et va portar a fer tal immersió?

R. És la sorpresa contínua, és aquesta màgia de la imatge que es va generant a partir d'una fórmula matemàtica. De fet, s'ha arribat a definir com a "metamàgica".

P. Quin és l'impuls que t'empeny a desenvolupar cada nou treball?

R. Jo no sóc una persona cerebral, per tant, les coses que faig surten a partir de sensacions. I això és el que vull comunicar, sensacions i sentiments. El que em dóna pas a una nova obra és sempre primer la sensació, i la idea, la part cognitiva pròpiament dita, em ve després.

P. Has estudiat disseny gràfic i decoració, dibuix i pintura... Amb l'amalgama del conjunt d'aquests disciplines, t'exposes al rigor de la tècnica com a mètode de treball?

R. La tècnica és important per a mi, però per ella mateixa, no ens porta a res. La tècnica es pot acabar dominant, però si no tens res a dir, no serveix per a res.

P. Com vius tu, l'art?

R. Amb la capacitat de riure-me'n... El que faig, és seriós, i l'art en general, també. Però cal no prendre's tot plegat massa seriosament perquè si no acaba sent un discurs massa enorgullit, un munt de maximalismes amb els que no hi estic d'acord...

P. T'agrada prendre distàncies, no és cert...?

R. Sí. A més a més, per a mi, l'art no és pràctic.

P. I t'expresses millor entre l'abstracció...

R. De fet, és el que millor m'expressa.

P. Creus que això t'apropa més a l'Antiga Fàbrica Noguera?

R. La línia que la Gema va deixar palesa a la galeria, és efectivament d'art contemporani, art conceptual i de trets minimalistes, per tant, per mi és molt vàlida.

P. Quina creus que pot ser la teva aportació a l'Antiga Fàbrica Noguera?

R. Quan em vaig presentar a la convocatòria per accedir a aquesta plaça, vaig fer una sèrie de propostes amb idees per fomentar les obres d'art itinerants, l'intercanvi de fons d'art amb museus, galeries i facultats d'arts plàstiques, i la d'obrir l'espai, oferint-lo als estudiants perquè hi puguin exposar els seus treballs de fi de carrera. Ja anirem veient amb el temps la viabilitat de tot plegat. Cal tenir paciència...

> «La tècnica és important però ella sola no ens porta a res»

P. I, artísticament, quin és el camí en el que t'agradaria contribuir a projectar-la?

R. M'agradaria obrir la Sala d'Exposicions a l'Art Digital, al Vídeo-Art, a les instal·lacions, a una sèrie d'artistes estrangers que treballen la fotografia amb tendències molt indagadores...

P. I finalment, des d'aquesta nova coalició per aquesta nova etapa, quina és l'empenta que s'hi vol donar?

R. La Sala d'Exposicions a l'Antiga Fàbrica Noguera és un espai que facilita el contacte entre els artistes i els possibles compradors, els amants de l'art i els col·leccionistes.

P. Gràcies, Ersi. Crec que ens hi sentirem tots benvinguts. Que tingueu molta sort.

Marta Momblant Ribas

ANTIGUA FÁBRICA NOGUERA – SALA D'EXPOSICIONS

C/ Arrabal del Puente s/n,
44588 Beceite/Beseit
Tel: 978 850 295
Horaris: Dimecres a disabte de 11:00 a 14:00 i de 17:00 a 20:00
Diumenges de 11:00 a 14:00
www.antiguafabricanoguera.com
info@antiguafabricanoguera.com

Per a veure l'obra de la Ersi Samará podeu consultar la seva pàgina web:
http://www.wix.com/ersimarina/Fractals-By-Ersi

L'ABABOL

Camí de Fraga

El Quim Gibert em regala sorpreses agradables de tant en tant. L'última va ser haver de portar en cotxe a Fraga, des de Barcelona, en Matthew Tree, un matí de dissabte. Havíem d'arribar cap al migdia, perquè a la una, en Tree pogués parlar de l'ofici d'escriptor.

No sé si va ajudar el bon temps o que en Matthew no sap conduir, el cas és que vam petar la xerrada amb la tranquil·litat que dóna una autovia gairebé buida.

Em va explicar que llegia la narració d'un coreà que havia arribat a un bon rang dins l'exèrcit, però va ser expulsat i castigat perquè els seus pares naturals (ell havia estat adoptat per una bona família addicta al règim) eren sediciosos. El van depurar com si les ideologies es transmetessin a través de l'ADN, i, a pesar del temps i les vexacions, encara parlava amb respecte temorós del president del seu país.

Aquesta història ens va permetre reflexionar sobre com les dictadures s'apropien fins i tot, sobretot, de la dignitat de les persones, fins al punt que resulta difícil recuperar la llibertat d'engegar a la merda a l'autoritat suprema, ni que sigui en silenci.

Van ser un bon parell d'hores parlant sobre les dèries i la solitud de qui escriu. També de les penúries de qui decideix, si pot, publicar en català.

En Matthew Tree proposava que la llengua pont del català al món fos l'alemany. Curiós, em va sorprendre. Ara friso per comentar-li què li sembla l'opinió de la traductora Carme Arenas, que diu que Alemanya dóna valor a la feina de professors i crítics, i algú ha de donar suport a les traduccions perquè no siguin bolets.

En fi, Quim, gràcies pel regal.

Susanna Barquín

Dels bancalets rurals als polígons industrials

■ **Josefina Motis**

Sempre tindrem en el fons de la nostra memòria, els camins de sortida del poble. N'hi havia per totes les bandes, s'anaven creuant, estenent-se per arribar a tots els racons del terme.

El camí de la roqueta, pedregós, costerut, estret, desnivellat, tenia una pedra quadrada a un costat, molt gran i curiosa. Per allà s'anava a uns trossets, "l'era d'astí", "aulivaret de tal o qual" amb uns bancalets de secà envoltats de ruda, farigola, romaní, "sabatetes de la *virgen*", "alls de bruixa"… amb roques grises, que feien de paret a algun costat del trosset. Més cap al poble hi havia els dipòsits de l'aigua en aquest paratge, amb una baixada embarrancada amb coves, que anava a parar a l'altra punta del poble.

Són records llunyans, ancestrals, el sortir de l'escola a les cinc de la tarda, anar a berenar el pa amb oli i sal, amb alguna amigueta per aquells bancals i roquetes. O amb una colleta, a voltar pels dipòsits i tirar llirons verds i altres marranadetes, que millor no dir, a l'olla d' un home que vivia a una cova d'aquelles.

Va ser una sorpresa que al darrers 80 o principis dels 90, hi va haver un alcalde molt emprenedor a un poble més gran de la vora, i, ens arribaven unes publicacions anunciant que es feia un polígon industrial, con si fos la cosa més normal. A més s'anunciava una campanya agressiva per fomentar el comerç. Una es preguntava quines indústries anirien a aquest poble de la Llitera o si, quan aniríem per allà a comprar a Tamarit –on sempre hi havia un mercat interessant els dimarts–, ens farien entrar a les botigues a empentes o bufetades.

Al finals dels 90, hi havia projectes de polígons industrials a pobles més petits com Albelda i Catillonroi, que sàpiga. Continuava dubtant de si això es duria a terme, o quina sortida podria tenir a unes poblacions on es viu de l'agricultura i la ramaderia.

A principis del 2000 el camí de la roqueta ja era una espècie de carretereta ampla i de bon circular, una bona part dels bancalets d'oliveres i herbes aromàtiques s'havien transformat en un enorme solar amb totes les instal·lacions per a poder-hi instal·lar edificis adients per a indústries i negocis. A l'altre costat hi ha la carretera de la que es va fer el tram nou que, per no passar pel poble, es desvia passats els vedats, anant a sortir a l'indret del "sifón". Sembla una nacional de primera fila, aquell tros. Una es seguia preguntant quines indústries anirien a instal·lar-se allà.

A partir del 2004, en començar a entrar per Internet, era molt interessat veure coses de les nostres viles , va, i surten les empreses del poble. Sorprenentment n'hi ha més de quaranta, des de petits negocis, serveis, reparacions, construcció, electricitat, etc… a la més gran que es Carn Nature. Això a Albelda. A Castillonroi n'hi ha enregistrades més de vint, a Tamarit unes seixanta, a Binèfar i el Torricó, encara més. Algunes d'elles s'han ubicat al Polígon. A Albelda, aquest espai està interessant a alguns de fora. A Castillonroi passa el mateix, com segurament a d'altres pobles.

Als més grans, això del "polígon" és un lloc molt actiu i significatiu. Actualment queda tot amb un compàs d'espera per la crisi.

Sembla que els que van tenir aquesta iniciativa, tenien visió de futur, potser com les petites finques i granges són poc rendibles, hi ha d'haver altres mitjans de vida, possibilitats d'activitat i treball. A més d'acollir gent de fora, amb la immigració que hi ha, sent que hi ha una davallada important d'habitants a cada poble.

El que passa es que ningú sap res quan preguntes si aquests polígons han amortitzat la despesa de la seva construcció, si són rendibles per als pobles quan encara són al començament, sense una economia fluïda als ajuntaments.

Això sí, diuen que les construccions que s'hi vagin fent han de seguir unes normes de coordinació, no pot ser que cadascun faci un tipus diferent d'edificació. Tot sigui per la estètica.

XI Trobada de mags a Tamarit

■ Redacció

La XI edició de la Trobada de Mags de Tamarit va ser tot un èxit. De fet, el tancament que va protagonitzar Juan Tamariz no va fer res més que ratificar l'extraordinari moment pel qual passa aquest certamen, que de nou ha omplert de màgia la capital històrica cultural de la Llitera. La participació de Tamariz era una aspiració de l'organització, a càrrec del col·lectiu Pro-Tamarit, en col·laboració, entre d'altres, de l'Ajuntament de la localitat.

Els diferents actes de carrer van comptar sempre amb nombrós públic, que ha gaudit d'aquesta edició. En aquest sentit, l'alcalde de Tamarit, Francesc Mateu, va destacar l'excel·lent organització i també la promoció que aquesta trobada realitza tant del seu municipi com de tota la comarca de la Llitera. «L'ocupació en els establiments hotelers és el millor termòmetre per valorar l'èxit d'aquesta cita. Hem comptat amb visitants de tot Aragó, però també de Catalunya o de Llevant» –va manifestar.

Actuació d'un jove mag participant a la Trobada

La Trobada de Mags de Tamarit de Llitera va comptar amb actuacions en diferents punts de la localitat, incloent, per exemple, la residència comarcal de gent gran. Així mateix, en el propi Ajuntament es va instal·lar la Fira Màgica, és a dir, un lloc en el què qualsevol podia convertir-se immediatament en mag.

També hi va haver màgia elaborada per petits i joves. Va ser en el Cinema Passeig en què aquests futurs mags ja van demostrar les seves habilitats als presents.

La presidenta de Pro-Tamarit, Beatriz Abilla, va mostrar la seva satisfacció per l'excel·lent resposta durant tot el cap de setmana. «Teníem clar que l'edició de 2010 suposava un canvi d'era, i crec que estem en el bon camí» –va indicar.

TOT ENSENYANT LES DENTS

De les virtuts de la ruda

■ Ramon Sistac

El diccionari dirà allò que voldrà, però les ovelles (i les vaques i les truges), segons els llocs, *es forren*, *s'aforren* o *s'afollen*. Qui entenga d'açò també sabrà que les dones no *s'aforren*, sinó que *avorten*, o *tenen un avortament*, tot seguint aquella regla no escrita que fa que per a les persones utilitzem un lèxic suposadament "més fi". Així tendim a dir que una dona *està en estat* i *dóna a llum*, mentre que una femella de qualsevol altra espècie *està prenyada* i *pareix*, de la mateixa manera que les persones *vomiten* (o, amb un castellanisme insofrible *arrojen*), mentre que els animals (i els borratxos) *orxeguen*, en tot cas així ho diem al meu país. Tot plegat procediments ben naturals, potser fruit dels nostres prejudicis i creences atàviques (de vegades al límit de la superstició), que ens impedeixen d'esmentar amb claredat tot allò que considerem desagradable o simplement inoportú, sovint per connotacions religioses o socials, però més freqüentment tan sols perquè ens recorda la nostra condició de primats.

De l'avortament en el nostre gènere, tanmateix, se'n parla i se n'ha parlat a bastament, com a mínim a les Espanyes de la Transició ençà. Estic pensant, és clar, en l'avortament provocat o voluntari, en les dones que avorten, Se'n parla prou, però s'hi raona poc. En els temps antics, tinc la impressió que es funcionava justament a la inversa: se'n parlava poc, però potser es raonava –i s'actuava– més. Almenys la nostra cultura popular en va plena. Els mètodes abortius han existit sempre, i no podia ser d'altra manera, en un estat de desenvolupament de la ciència en què els sistemes contraceptius eren d'una gran precarietat i ineficàcia. El julivert, el fenoll i, sobretot, la ruda han estat tradicionalment usats com a productes per a interrompre l'embaràs (*si la mujer supiera la virtud de la ruda, la llevaría siempre en la cintura;* he sentit dir Aragó endins). Se sap que la ruda afavoreix la menstruació, i per això se'n pren, per exemple en aiguardent, per alleugerir-ne els dolors (jo, que no tinc estos problemes, en prenc per fetitxisme, perquè en beuen Marcello Mastroianni i Massimo Troisi en la seua pel·lícula pòstuma –de tots dos– *Che ora è?*, d'Ettore Scola). En el nostre món actual, però, el coneixement i la tècnica permeten el control voluntari de la natalitat, tot desvinculant-la de la pràctica sexual. I jo crec, sense cap intenció de pontificar perquè ningú no m'ho demana, que això és molt civilitzat: cal convertir el sexe en una gran màquina de comunicació entre les persones que s'estimen o senten atracció mútua (allà cadascú amb els seus límits) i, ben bé al marge, cal planificar intel·ligentment la procreació, amb senderi i enteniment, amb il·lusió, sense rampells ni foguerades inoportunes.

L'avortament és una mala solució traumàtica a un problema irresoluble, com també ho és l'amputació. I ningú no es deixa amputar un membre si no ho creu absolutament necessari. Però el tema, tan suat, de la presumpta "vida" de què fa bandera l'Església catòlica, em sap greu però no m'ho empasso: una cosa és la *vida* ('estat dinàmic de la matèria organitzada') i una altra de ben diferent la *vida humana*. L'individu és un ésser independent inserit en una societat, condició que compleix plenament el nadó, però de cap manera l'embrió o el fetus. I, si del que estem parlant és de la vida humana *en potència*, quan s'inicia, eixa potència? Si basem la moral social en això, hauríem de començar per no malmetre una gota de semen: creixeu i multipliqueu-vos! Una possibilitat que, per dir-ho amb delicadesa, potser afectaria el capteniment dels membres de la Conferència Episcopal espanyola.

Trobada dels Centres d'Estudis Locals de Terol

■ M.D. Gimeno

Els passats 26 i 27 de febrer al centre Ítaca d'Andorra es va celebrar el *II Encuentro de Centros de Estudios Locales de la Provincia de Teruel*, organitzat per l'Instituto d'Estudios Turolenses i el Centro de Estudios Locales de Andorra.

Els actes es van iniciar divendres 26 a la tarda amb una conferència del professor Miquel Marín sobre "Las instituciones y las políticas culturales en torno a los centros locales". A continuació es va comentar l'informe resultant d'una enquesta prèvia que havien contestat los centres d'estudis de la província.

L'endemà la jornada va estar distribuïda en tres taules de debat. La primera va tractar la naturalesa i organització dels centres i les seues relacions amb el marc social i polític, destacant-hi diverses propostes per tal d'avançar en la projecció social i eficàcia: relació amb altres associacions de la zona, millora de la gestió i transparència i oferta de serveis culturals a l'Administració. A la segona, on e va parlar de les línies d'investigació i activitats que es realitzen, es va incidir en perills (dispersió de temes, localisme excessiu, especialització encoberta i línies temàtiques repetitives) i es va proposar l'orientació cap a camps nous com la tecnologia i ciències socials i la potenciació de les relacions amb la Universitat per tal d'assegurar el relleu generacional. Finalment, van discutir sobre la coordinació de tots ells en una xarxa de centres, com a manera de realitzar projectes comuns i fer-se presents amb més força als àmbits d'opinió; en aquest sentit, es va proposar preparar una pàgina web i una revista de cultura conjunta i organitzar jornades culturals.

M.D. GIMENO

Moment de la trobada a Terol

La trobada va transcórrer en un ambient de gran cordialitat i de ganes d'intercanviar idees. Dues magnífiques exposicions: una de fotografies de López Segura realitzades a la província de Terol als anys 40 i una altra temàtica sobre el mudèjar van completar la trobada. I cada associació tenia exposada una selecció de les seues publicacions.

El món fascinant de les paraules

■ Júlia Llambert

SIGRID SCHMIDT VON DER TWER

Sota aquest lema s'han celebrat a Tortosa-Jesús els propassats 5 i 6 de març unes Segones Jornades a la memòria del gramàtic tortosí Josep Panisello. Les jornades, tot i que eren obertes al públic en general, anaven bàsicament dirigides als estudiants i als professors de filologia catalana de les Terres de l'Ebre, entenent com a tals, *grosso modo*, els territoris de l'antiga diòcesi de Tortosa o dels parlars tortosins (Matarranya històric, Terra Alta, Ribera d'Ebre, Baix Ebre, Montsià, els Ports, el Baix Maestrat i, en part, el Priorat). L'assistència ha estat força nombrosa –un centenar llarg de persones–, estudiants de la Universitat Rovira i Virgili i del Campus de les Terres de l'Ebre, així com de professors de català de Catalunya i el País Valencià. De l'Aragó hi havia només una professora, la qual, si bé viu entre nosaltres, treballa a Catalunya. Per als estudiants l'assistència al 80% de les jornades i la presentació d'una síntesi dels continguts d'una de les ponències suposava 1,5 crèdits de lliure elecció.

El plat fort de les jornades ha estat la presentació en dues sessions del *Vocabulari de Cruïlla*, obra de Joan S. Beltran, íntim col·laborador d'en Josep Panisello, on s'ofereix amb tot detall el lèxic de les Terres de l'Ebre ressenyant, al costat del català formal, les modalitats locals i regionals. Cal destacar que en l'edició d'aquest llibre hi han col·laborat institucions tant de l'Aragó, com de Catalunya i el País Valencià. Les altres comunicacions anaven, en part, en una línia semblant: la *Guia d'Usos Lingüístics* de Josep Martines o l'*Àlbum de geosinònims* d'Àngela Buj. Mònica Montserrat ha parlat sobre el lèxic de la meteorologia i Teresa Cabré sobre els neologismes. Afegim-hi una comunicació molt estimulant de Xavier Rull sobre política i manipulació del llenguatge, de Kurt Wittlin sobre els pecats de la llengua en *Eiximenis*, de Pere Navarro sobre toponímia i geolingüística, i de com ordenar el vocabulari total d'una llengua, dialecte o autor d'Artur Quintana. I *last but not least* l'eficient direcció de tot plegat per part d'en Miquel Àngel Pradilla. Ha valgut molt la pena d'haver-hi assistit.

La Universitat enceta a Osca un debat sobre la Llei de Llengües

■ Marià Àlvarez

HÉCTOR MORET

Francho Nagore

El Viceconseller de Cultura i Educació del Govern d'Aragó, Juan José Vázquez, i los filòlegs Francho Nagore i Mário Sasot analitzaren, el passat 23 de febrer a l'Escola d'Empresarials del Campus d'Osca, la posada en marxa de la Llei de Llengües.

La taula rodona, moderada per la vicerectora el campus d'Osca de la Universitat de Saragossa, Pilar Bolea, s'inscrivia en un seguit d'actes programats en aquest campus al voltant del Dia Internacional de la Llengua Materna, declarat per la UNESCO, des de 1999, per al 21 de febrer de cada any, "amb l'objectiu de promoure el multilingüisme i la diversitat cultural".

El debat va partir, a proposta dels organitzadors, del fet de l'entrada en vigor el passat 30 de gener de la Llei 10/2009, de 22 de desembre, d'ús, promoció i protecció de les llengües pròpies d'Aragó.

Juan José Vázquez obrí el torn d'intervencions recordant els terminis d'aplicació i creació dels diferents organismes que contempla la Llei, "la finalitat de la qual –digué– no és canviar cap realitat, sinó reconèixer-la.

Vázquez resumí i argumentà els tres principis en què s'inspira la Llei: "la voluntarietat, la territorialitat i la no cooficialitat d'ambdues llengües" i va concloure posant l'accent en la defensa que fa la Llei dels drets dels parlants, "més que dels drets de les llengües" i remarcà la necessària "exigència de rigor científic" que la inspira.

Francho Nagore, professor de Filologia Aragonesa al campus d'Osca i fundador del "Consello d'a Fabla", mostrà al assistents diverses dades i mapes que il·lustraven l'existència i ús del català i l'aragonès a l'Aragó. Després repassà els antecedents legals i l'articulat complet de l'actual Llei aprovada pel Parlament regional.

Assenyalà la importància que aquestes llengües "siguen considerades a partir d'ara part del Patrimoni d'Aragó" i lamentà, dins l'àmbit de l'ensenyament d'aquestes llengües, el seu caràcter voluntari i la manca de concreció de la Llei "a l'hora d'inserir-les dins del currículum aragonès".

Sasot al·ludí a l'article de Ramon Sistac a TdF- 93 "Cuore matto" per a confessar la seua joia pel reconeixement de l'existència legal d'aquestes llengües a l'Aragó, i la seua pena "si comparem aquesta situació amb la de les llengües pròpies a altres comunitats".

Subratllà la importància que la Universitat aragonesa assumeixi el repte de formar al professorat necessari per impartir en i aquestes llengües a tots els centres de les zones d'ús predominant i de recepció històrica. També parlà del repte que es planteja a les associacions culturals d'aquests àmbits a l'hora de col·laborar amb l'administració i conservar la seua independència.

Les posteriors intervencions durant el col·loqui parlaren de les mancances de la Llei, en especial la no oficialitat; dels criteris a l'hora de cobrir els diferents organismes lingüístics i el temor a una excessiva despesa de diners públics en el seu desenvolupament.

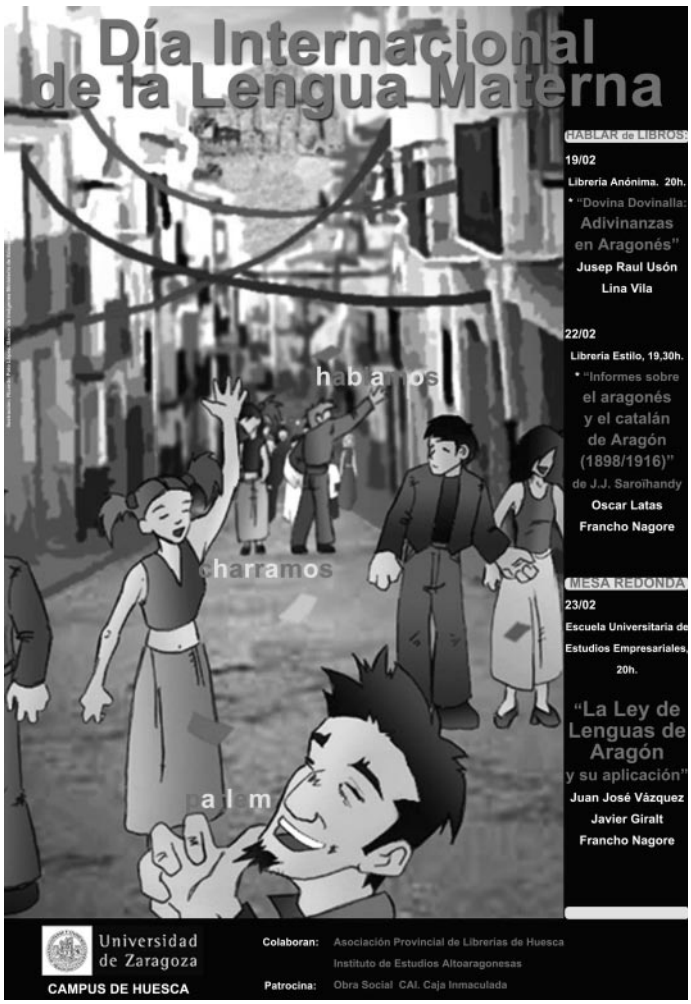

DONES

Herta Müller

Guanyadora del premi Nobel de Literatura 2009, Herta Müller va nàixer el 17 d'agost de 1953 à Nytzckydorf (Romania) en una família de la minoria alemanya. Filla d'uns grangers, va estudiar filologia germànica i romanesa a la Universitat de l'Oest de Timisoara. Formà part d'una tertúlia literària d'escriptors idealistes. Va ser traductora tècnica entre 1977-79 en una fàbrica de maquinària, despatxada per no cooperar amb la *Securitatea Statului* (policia secreta del règim comunista romanès).El seu primer llibre, una col·lecció de contes titulada *Niederungen*, fou publicat al 1982 a Romania, en versió censurada. El mateix any publicà *Drückender Tango*, a Alemanya, un llibre crític amb la corrupció, intolerància i opressió del règim comunista de Nicolae Ceausescu. La seua actitud vers aquest règim ha impregnat la seua obra. El discurs pronunciat en l'acte de l'entrega del Premi Nobel (*Cada paraula sap alguna cosa sobre el cercle viciós*) és una història que resumeix la vida i la ideologia de Herta Müller amb frases dirigides a aquells que, en les dictadures, els roben la seua dignitat. Amb la pregunta: *teniu un mocador?*, es construeix la metàfora de l'extrema solitud de l'ésser humà. Herta Müller és una lluitadora que va dedicar la seua vida i bona part de la seua obra literària en contra de la destrucció de les relacions humanes de l'estat totalitari.

Merxe Llop

Reunió de les associacions i el viceconseller de Cultura

■ **J.M.G i A.Q.F.**

El dia dos de març el viceconseller de Cultura, Juan José Vázquez va convocar a Saragossa les associacions. Van assistir-hi representants d'Iniciativa i d'Ascuma. El viceconseller va comunicar-los la voluntat expressa de la conselleria de col·laborar amb les associacions de manera més efectiva del que s'ha fet fins ara. Per part de les associacions es va insistir especialment en la necessitat que siga la conselleria que convoqui el premi de literatura *Desperta ferro!* per a les escoles, ja que les associacions troben dificultats per a assumir-lo, i que podria rebatejar-se *Premi de literatura per a les escoles Desideri Lombarte*. El viceconseller va indicar que la futura Acadèmia Aragonesa de la Llengua Catalana no hauria de crear en cap cas noves normes ortogràfiques i gramaticals en general, atès que ja hi ha les de l'Institut d'Estudis Catalans, amb la Secció Filològica del qual hauria de col·laborar. La seua principal missió hauria de ser l'estudi dels diferents parlars, establir la toponímia, l'edició de textos, etc. Es va insistir en la necessitat de la presència del català a la ràdio i a la televisió aragoneses, cosa que el viceconseller va considerar també molt necessària. Un tema que va ocupar una bona estona van ser els comentaris sobre el procés de nomenament dels membres del Consell General de les Llengües i de l'Acadèmia Aragonesa del Català. Els reunits van poder expressar-hi les seues idees. En acabar el viceconseller va indicar la necessitat de continuar aqueixes reunions properament a Fraga i més tard a Calaceit, o en un altre lloc si les associacions així ho decidien.

SIGRID SCHIMDT VAN DER TWER

Un moment de la reunió

Potser s'hauria de dir que tant la aplicació de la Llei, la coordinació dels diferents departaments del govern amb relació a aquesta, així com la resta de responsabilitats restaran en aquesta viceconselleria.

SARAGOSSA LINGÜÍSTICA - SEMINARI PERMANENT D'INVESTIGACIONS LINGÜÍSTIQUES

LLENGÜES EN PERILL D'EXTINCIÓ I PROCESSOS DE REVITALITZACIÓ LINGÜÍSTICA

COORDINADORS: Alberto Hijazo Gascón (ahijazo@unizar.es) - Iraide Ibarretxe Antuñano (iraide@unizar.es)

PROFESSORS: Dra. Maria Luisa Arnal, Dra. Rosa Castañer, Dra. Rosa Fort, Dr. Javier Giralt, Alberto Hijazo, Dra. Iraide Ibarretxe, Dra. Maria Teresa Moret, Dr. Francho Nagore, Dr. José Antonio Saura i Dr. José Francisco Val. Tot el professorat forma part del *Departamento de Lingüística General e Hispánica* de la Universitat de Saragossa.

PROGRAMA: (Tota la informació i els formularis d'inscripció disponibles a http://zaragozalinguistica.wordpress.com)

Sessió 1: *24 de març de 2010. Aula 13 Facultat d'Educació (Universitat de Saragossa)*
17.00 Per què importen les llengües en perill d'extinció?
18.30 El primer pas: la documentació de llengües no escrites

Sessió 2: *25 de març. Aula 509 Edifici Interfacultats (Campus de San Francisco. Universitat de Saragossa)*
17.00 Com revitalitzar una llengua? Del gal·lès al hawaià
18.30 La situació de les llengües indígenes a Califòrnia.
Programes i propostes de revitalització de la Universitat de Califòrnia, Berkeley.

Sessió 3: *16 d'abril. Aula 509 Edifici Interfacultats (Campus de San Francisco. Universitat de Saragossa)*
17.00 Català: la construcció d'una norma
18.30 El català a l'Aragó

Sessió 4: *22 d'abril. Aula 509 Edifici Interfacultats (Campus de San Francisco. Universitat de Saragossa)*
17.00 Llengües minoritàries en el context del món hispànic
18.30 Euskera: de las varietats dialectals a la norma comuna

Sessió 5: *28 d'abril. Aula 13 Facultat de Educació (Universitat de Saragossa)*
17.00 Passat i present de l'aragonès
18.30 Procés de normativització de l'aragonès

Sessió 6: *29 d'abril. Sala d'Actes de la Biblioteca María Moliner (Campus de San Francisco. Universitat de Saragossa)*
17.00 TAULA RODONA. L'aragonès davant la llei de llengües

RETRATS ENTALLATS A PARAULES

Ramona Deusdad Gil

Una dona plena de caràcter i ironia

■ Marta Momblant Ribas

MARTA MOMBLANT

Ramona Deusdad

He anat a veure a la Ramona i me l'he trobada lligant les botifarres que feia avui amb els de casa. Té la gran fortuna de ser la mateixa casa de Beseit en la què hi va nàixer fa vuitantaquatre anys. I fa goig com encara s'engresca, de tant en tant, a donar un cop de mà després de tota una vida feinejant. Perquè la Ramona és una d'aquelles dones de les que en direm, de "caràcter"; desprenent sempre una petita i agudíssima bafarada irònica sobre tot aquell que se li acosta... i efectivament, cal tenir una mica de tot això perquè, com tantes d'altres dones que crescudes durant una guerra la vida se'ls ha anat avançant en esdeveniments, va haver d'estar-se al capdavant de sa casa des dels disset anys, quan la mare li va morir i ella, quedà com l'única dona al càrrec del pare vidu, de dos germans i de l'avi.

Jo me la trobo sovint pel camí del Parrissal, però és que això que fa ara d'anar a caminar per plaer, ja li ve de joveneta quan ho feia perquè no hi havia un altre remei, i és que com tantes altres, havia d'anar a portar el dinar a tots els seus hòmens de casa que treballaven al camp, carregant la cistella, que en aquells temps els hi pesava més el topí de terra que hi duien a dins que no pas el menjar amb què el podien omplir.

Fins que finalment no ha estat ajudada per sa filla, gran treballadora com ella mateixa, van passar molts i molts anys sent l'única ànima femenina de la seva llar, perquè s'hi va restar son pare que va morir un any després d'enviudar, però s'hi van sumar el marit i la seva primera criatura, –què em diràs què havia de ser... un xiquet...! Així que la Ramona vinga feinejar per casa, que si pastar, que si llavar als safareigs, ara gronxar el xiquet que no et deixava encendre el foc d'en terra per a fer el menjar, adés vés a buscar aigua a la font amb la canterelleta o ens en quedarem sense per a poder cuinar, que si cal anar a collir ametlles i un altre dia a l'oliva... I encara va haver de trobar temps per treballar a les fàbriques de paper, per netejar els vàters del cine i del bar, per cosir a casa robeta de nadó, per fer hores al taller de costura, per vendre peix pels carrerons del poble carregant amb una mà el caixó amb la sardineta i el gel, i amb l'altra les balances de ferro i... Així que, em penso, que bé podríem prendre-la amb ella, aquesta vegada, per commemorar la jornada de la dona treballadora que hem celebrat aquest mes de març.

CRÒNIQUES TAGARINES

Tomaca, pataca i panís

■ Esteve Betrià

Seguir la lectura de la col·laboració d'en Ramon Sistac en l'anterior número d'aquesta revista m'ha fet recuperar d'un polsós racó de la memòria una vella observació que m'atreviria a qualificar de filològica i, alhora, de tradició gastronòmica. En Ramon comentava, tot de passada, les nombroses variants que té el català per designar dos productes bàsics en la cuina contemporània: la *tomata* –amb diversitat formal a partir d'un mateix ètim– i la *pataca* –a partir de diferents ètims. (Un comentari a part: de la mateixa manera que les designacions septentrionals *trumfo* i *trumfa* tenen l'origen en la comparació formal del tubercle en qüestió amb les fructificacions dels fongs hipogeus del gènere *Tuber*, la designació meridional de *creïlla* té l'origen en el nom popular de les fructificacions dels fongs hipogeus del gènere *Terfezia* –la famosa, si més no a Andalusia i Extremadura, *criadilla (de tierra)* del castellà–; per cert, bolets que, després d'aquest hivern extremadament plujós i nevós, se n'han de fer força per tot el Baix Cinca i Baix Matarranya; enguany més que mai us serà gratificant la caça de les terfèzies nostrades).

Com tothom sap, es tracta de dos productes –la *tomata* i la *pataca*– procedents d'Amèrica que han tingut un èxit extraordinari en les cuines d'arreu, dos productes als quals caldria afegir, per completar la trinitat de plantes que alhora han arrelat en les nostres terres i en la cuina popular, el *panís*. Cal dir, seguint els interessos dialectals mostrats pel doctor Sistac, que en el cas del *panís* les variants –a partir d'ètims diversos– que trobem en les terres de llengua catalana són prou diferents *(blat de moro/blat de l'Índia, panís, dacsa, milloc/milloca, moresc,...)*; variants tan diverses, o més, que les del popular tubercle.

De la mateixa manera que en anteriors cròniques es va intentar fer veure que, atesa la diversitat de formes per designar la *truita* –o sia, la barreja quallada d'ous batuts– en les llengües romàniques (i assimilades), la civilització romana desconeixia aquest àpat bàsic en l'actual cuina internacional, resulta del tot evident que aquests tres productes d'origen americà, atesa la diversitat formal –més en uns casos que uns altres– en diferents llengües romàniques (penso en concret en la *pomme de terre* francesa o el *pomedori* de l'italià, és a dir en la *pataca* i la *tomata* del Poble i contorns) i, sobretot en el català del segle XXI, que no cal recórrer a la història per saber que els catalans (i la resta d'europeus) fins fa, com aquell que diu quatre dies, desconeixíem aquests productes que avui formen part essencial, sobretot la *tomata*, de l'anomenada dieta mediterrània.

Esclar que cap d'aquests tres productes no pot fer la competència gastronòmica a productes de tota la vida –vull dir, de tota la vida en aquest racó del nord del Mediterrani occidental– com són els alls tendres, els pèsols, les faves o –malgrat el meteorisme, l'aerofàgia i la flatulència associats– la carxofa i –malgrat la persistència olfactiva, diuen, en el procés d'expulsió de l'organisme de l'excreció líquida dels renyons– els espàrrecs de mont. Són productes, tal com indica l'escassa variació formal en català (i parlars afins), propis –autòctons– de la mediterranietat profunda.

Presentació de *Menú de degustació* a l'IEI

■ Mireia Mistral

El passat dimarts 23 de febrer, deliberadament a l'hora en què una retransmissió esportiva devia captivar l'atenció de persones poc donades a degustar *delicatessen*, l'aula magna de l'Institut d'Estudis Ilerdencs acollia la presentació del *Menú de degustació* de Ramon Sistac.

Tot i que en Ramon no és un xef professionalment parlant, el resultat d'aquest recull d'articles que és el *Menú de degustació. Opinions nutrícies sobre la cuina de la llengua*, quart volum de la col·lecció «Quaderns del Cingle» que editen l'Associació Cultural del Matarranya, l'Institut d'Estudis del Baix Cinca i el Centre d'Estudis Ribagorçans, ha estat un «llibre d'autor» per la unitat que el caracteritza.

L'amfitrió del *convivium* va ser Albert Turull, director de l'IEI, i els convidats d'honor, a banda del mateix Sistac, els professors i alhora escriptors Andreu Loncà i Xavier Macià i el sociòleg Josep Espluga. El poeta i amic de l'autor, Xavier Macià, va destacar l'estil irònic de l'autor i la seua manera indirecta d'arribar al pinyol de cada article. Per la seua banda, el també amic Andreu Loncà va destacar la faceta humorística i sempre a la contra del Ramon Sistac a l'hora de posicionar-se sobre qüestions diverses.

El sociòleg Pep Espluga, que participava en l'acte en tant que coordinador de la col·lecció Quaderns del Cingle a la Ribagorça i la Llitera, després d'excusar l'absència del director de la col·lecció, l'almenaspí Esteve Betrià, va donar compte de la gestació del volum: com es va anar configurant a la manera d'un menú, amb entrants, plat fort i postres, i va aprofitar per divulgar la feina que es fa des de les associacions editores.

Ramon Sistac

L'autor, professor a la UdL, membre de l'IEC i columnista en aquesta mateixa publicació (font principal però no única dels articles del recull), va agrair la llibertat amb què pot escriure a *Temps de Franja* sobre els temes que l'ocupen i el preocupen: la gastronomia, la llengua, la sociolingüística, l'amistat, el pas del temps,... Potser va quedar per dir, sobre aquest mestre que va confessar que li agrada explicar-se, que manté un compromís amb TdF des de la fundació de la revista i amb un model de llengua que ha fet escola.

Es feia tard i la resta de comensals, com que havíem tingut temps de fer gana i els canapès no arribaven, vam desfilar cap a casa, això sí, amb el *Menú de degustació* sota el braç degudament autografiat, no fos que l'apagada analògica ens privés de veure el resum del partit.

SOM D'EIXE MÓN

Puyal, el mestre

Francesc Ricart

De fet, des de fa poques setmanes, el Mestre Puyal és Doctor *Honoris Causa* per la Universitat Rovira i Virgili; i només amb uns dies de diferència havia estat nomenat membre de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans. **Joaquim Maria Puyal**, per a la majoria de la gent, entre els quals compto bona part dels qui puguen llegir aquest paper, és aquella veu tan nostra que un cap de setmana darrere un altre, des del setembre al juny de cada any (perdó, temporada), des de fa molts anys (temporades de futbol, és clar), ens ajuda a passar les tardes escoltant la ràdio i sentint les transmissions dels partits de futbol que juga el FC Barcelona, l'equip favorit de bona part, espero, dels qui encara continuen llegint aquest paper. Jo he vist pels carrers de Fraga córrer els xiquets darrere una bimba, escapolint-se de l'escomesa d'un i dos contraris i xutar contra la xarxa... Els he vist i els he sentit cantar aquestes expressions, contents, reproduint la manera de fer d'un mestre. I estic segur que això deu passar arreu dels pobles de les nostres comarques.

Com que a mi se'm veu el llautó d'una hora lluny, ja es veu que sóc *futbolero* i no m'amago que si hagués pogut influir en l'amic **Quim Gibert**, li hauria proposat que inclogués el Mestre Puyal en el programa *Llengua i emoció* que, de manera tan brillant ha organitzat a Fraga el primer cap de setmana de març. Perquè la llengua, com sabem tothom i encara més després d'escoltar savis com **Josep Borrell** o l'escriptor **Matthew Tree**, serveix per comunicar-nos i per «materialitzar» emocions; com diuen els que en saben, la llengua quan es fa servir des dels mitjans, o sigui de forma magistral (de *magister*), s'ha de fer de manera modèlica, com ho fan (o ho haurien de fer, *ai las!*) els mestres de les nostres escoles. I el Puyal fa les dues coses: transmet emocions i ho fa de manera magistral.

A aquestes alçades de l'article, sense gairebé demanar permís, em vénen d'una bursada les veus de la meua infantesa (i ja em sabreu perdonar): aquelles veus estranyes i sovint adverses que sonaven a Ràdio Fraga, cap als anys seixanta, si fa no fa del Paleolític; unes veus que, ho vam anar sabent, ens alienaven i ens feien sentir estranys perquè estranyaven amb molt de zel la nostra llengua. Després, aviat vam conviure amb un altre mitjà inquietant com la TVE, ja sabeu, la millor televisió de totes, la que ens mostrava un món únic, etern i invariable del que pareixia que mai més no ens en podríem eixir...

No sé si m'enteneu, en qualsevol cas no us hi amoïneu perquè la culpa és meua que no em sé explicar i he deixat anar al raig les emocions d'agraïment cap al Puyal encara que, hi ha vingut d'un pèl, no haja acabat parlant d'altres menes d'emocions que m'han provocat mitjans de comunicació sapastres, com el que respon al nom d'Oregón Televisión... I que el mestre Puyal em sàpiga perdonar.

Dignificant la llengua des de Fraga

■ **Marco A. Poveda**

DAVID CASELLES

Jornades ***Llengua i emoció: Jornades per la dignificació lingüística***

Un any més, i ja en són tres de seguits, un significatiu nombre de ciutadans i ciutadanes provinents dels més diversos punts dels territoris de parla catalana, ens reunírem a la vila de Fraga, capital de la comarca del Baix Cinca, per assistir a tot un reguitzell d'actes culturals amb la llengua catalana com a eix comú denominador. Enguany, aquestes jornades duien per títol *Llengua i emoció: Jornades per la dignificació lingüística*. El programa s'emmarcava dins el programa «Cinga Fòrum 2010», i va ésser organitzat per l'Institut d'estudis del Baix Cinca (IEBC), comptant amb el suport d'Òmnium Cultural de Ponent i la col·laboració del Casal Jaume I de Fraga.

Així doncs, el divendres 5 de març, va tindre lloc al restaurant Flàvia la presentació d'un llibre col·lectiu. Era el resultat de les jornades fragatines de l'any anterior. El llibre es titula *Removent consciències: Transgressió cívica i fet nacional* (Editorial Afers, 2010). Els presentadors a l'acte n'eren també els seus editors: el filòleg Àngel Velasco i el psicòleg Quim Gibert.

Al següent dia, dissabte 6, al Palau Montcada obrí els actes Pep Labat, president de l'IEBC, donant-nos la benvinguda als assistents i fent-nos unes breus pinzellades de la problemàtica de la llengua a la Franja de Ponent.

Després intervingué el president d'Òmnium Cultural de Ponent, Josep Maria Forné, per presentar-nos el primer dels ponents convidats a l'acte, el poeta i inspector d'ensenyament Josep Borrell i Figuera. La seua ponència duia per títol *Llengua i creativitat: Sobre la comunicació, l'emoció i la bellesa*. Borrell va anar desgranant tot un seguit de reflexions lingüístiques a propòsit del significat, aparentment banal, del fet de parlar una llengua, qualsevol llengua i ens convidà a tindre cura especial de la nostra, atesa la situació delicada en què es troba el seu ús actualment.

El segon torn d'intervenció correspongué a la lingüista Eva Monrós, membre del Grup d'Estudis de Llengües Amenaçades (GELA) i professora a la Universitat de Barcelona. L'Eva, basant-se molt en les seues pròpies experiències de treball al GELA amb un nombre important d'immigrants residents a Catalunya, ens explicà la importància de la preservació de la diversitat lingüística global "ja què cada llengua és una manera de mirar i entendre el món", d'afaiçonar unes relacions humanes singulars, i una aportació genuïna i irrepetible al coneixement de la humanitat.

El tercer convidat a l'acte, Carles Palau, biòleg i membre de la Coordinadora d'Associacions per la Llengua (CAL) ens va descriure, d'una manera amena i distesa les seues experiències treballant als Tallers per la Llengua, una manera flexible i eficaç de preparar tot tipus de gent d'arreu dels territoris de parla catalana per assolir la consciència de la importància de l'ús del català en tots els àmbits d'expressió.

A l'última ponència, Susanna Barquin, membre de l'IEBC, ens presentà l'escriptor Matthew Tree. La seua ponència portava per títol *Vulnerabilitat, llengua i emoció*. Tree es va centrar en el vessant literari i ens va relatar tot de reflexions personals al voltant del fet d'escriure ficció per a un escriptor; des del fet transcendent de descobrir un dia que és escriptor, de voler-se dedicar a escriure durant la resta de la seua vida, fins a com canvien les relacions personals de l'escriptor amb el seu voltant, de l'estranyesa que provoca qualsevol escriptor a qualsevol cultura, fins i tot a la pròpia i, a la fi, de les vulnerabilitats que aquesta situació genera.

Amb aquesta darrera intervenció finalitzaren aquestes Jornades, que a més, i ho demostren any rere any a Fraga, també serveixen per fer possible la "connexió" positiva entre molta gent vinguda d'arreu els Països Catalans i l'enfortiment dels nostres lligams col·lectius.

LA VIDA EN CALMA

Supervivents

Algunes poblacions lluiten per perviure en un entorn no sempre hospitalari, on els avatars de la vida s'intensifica a causa de l'escassetat de base, i on les ajudes de l'administració arriben amb comptagotes.

De l'humil cereal a l'elitista tòfona, a Sarrió mai van somiar les carrasques, que la seva silueta es convertís en sinònim d'esperança, en símbol d'un futur menys incert.

És només un exemple dels molts emprenedors que es neguen a deixar els seus pobles i les seves cases i tracten de mantenir-se. Aguditzant l'enginy, llegint en les empremtes dels seus majors, s'afanyen a extreure la saba de les seves llars, creant petites empreses i establiments, que acolliran el futur de generacions futures.

Noves alternatives, i idees sempre ben rebudes per evitar la forçosa fugida a llocs més grans, a ciutats impersonals en què moltes coses acaben perdent valor, sabor i color.

Premi als que espremen les olives, als que embossen préssecs un a un, els que recullen ametlles, planten cols i enciams, emboteixen carns de porc com abans ja es feia, recuperen i no cedeixen al mecanitzat insípid, al cultiu indiscriminat i a l'explotació massiva de recursos limitats.

Medalla d'or a la tenacitat, a la constància, l'esforç, tribut als que s'entesten en quedar-se allà on van néixer i on volen deixar els seus ossos jeure eterns.

Teresa Serrano

CICLE DE CONCERTS

NOSTRATS

CANTAUTORS DE PONENT

FEBRER/ABRIL 2010

ORGANITZADORS

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació
Serveis Territorials a Lleida

COL·LABORADORS

Ajuntament de Bellpuig

Ajuntament de LES BORGES BLANQUES